

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

4ο διεθνές επιστημονικό συνέδριο

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΗΜΕΡΑ:

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Αθήνα, 10-11 Νοεμβρίου 2011

**ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΓΙΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑ, ΔΙΑΤΡΟΦΗ, ΚΑΙ ΕΝΔΥΣΗ-
ΥΠΟΔΥΣΗ**

Γιάννης Μπασιάκος, Μαριάννα Παπαδοπούλου, Κώστας Πασσάς

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, ΕΚΠΑ

Περίληψη: Στόχος της παρούσης εργασίας είναι η κατασκευή ενός καλάθιού αξιών χρήσης σχετικά με την ικανοποίηση αναγκών στέγασης, διατροφής και ένδυσης/υπόδησης. Τα καλάθι αυτό τιμολογείται και το κόστος κατοικίας υπολογίζεται συναρτήσει του μεγέθους νοικοκυριού και περιοχή Μείζονος Πρωτευούσης για ενοικιαστές, ενώ η τιμολόγηση της διατροφής βασίστηκε στην τυπική Μεσογειακή διατροφή και οι υπόλοιπες κατηγορίες μέσω υποθέσεων για το πλήθος και τη συχνότητα αντικατάστασης των ειδών. Ο παραγόμενος σύνθετος δείκτης αντιπαραβάλλεται με με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Η μελέτη αυτών των δαπανών αποτελεί τμήμα ευρύτερης μελέτης της απόλυτης φτώχειας από ριζοσπαστική σκοπιά, υπερβαίνοντας τους περιορισμούς των υπάρχουσών μεθόδων μέτρησης. Στόχος της ευρύτερης μελέτης είναι η κατασκευή ενός καλάθιού αξιών χρήσης, οι οποίες ικανοποιούν σύγχρονες κοινωνικά ορισμένες ανάγκες. Οι παραγόμενοι τρεις υπο-δείκτες αποτελούν σημαντικό τμήμα του υπολογισμού του ορίου απόλυτης φτώχειας.

1. Εισαγωγή

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μέρος μιας γενικότερης προσπάθειας εκτίμησης του κατωφλίου της φτώχειας, το οποίο ορίζεται ως το ελάχιστο απαραίτητο εισόδημα που εξασφαλίζει την αξιοπρεπή διαβίωση στο κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο της σύγχρονης Ελληνικής κοινωνίας, ενταγμένη στη λογική της αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης. (Λαμπρινίδης κ. ά. 2011). Η γενικότερη μελέτη παρουσιάζει το θεωρητικό υπόβαθρο, υποστηρίζοντας την αναγκαιότητα ορισμού του κατωφλίου ως απόλυτο και όχι σχετικό μέγεθος, και κατόπιν επιμερίζει τις δαπάνες σε σειρά υποκατηγορίες: στέγαση, διατροφή, ένδυση-υπόδυση, μεταφορές, εκπαίδευση και φύλαξη παιδιών, υγεία, και ελεύθερο χρόνο. Στις ενότητες που ακολουθούν, παρατίθενται η μεθοδολογία και οι υπολογισμοί των επί μέρους δεικτών στις κατηγορίες της κατοικίας, διατροφής και ένδυσης-υπόδυσης. Οι τρεις κατηγορίες επελέγησαν, διότι χαρακτηρίζονται από την πληθώρα επιλογών των καταναλωτών στην αναζήτηση φορέων ικανοποίησης των αναγκών που προέρχονται κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, από την ιδιωτική οικονομία, όπου οι τιμές διαμορφώνονται με κάποιους βαθμούς ελευθερίας. Αντίθετα οι υπόλοιποι δείκτες έχουν σχέσεις με ανάγκες (μεταφορές, εκπαίδευση, υγεία και φύλαξη παιδιών), όπου η ικανοποίηση από δημόσιους φορείς με προκαθορισμένο (ή χωρίς) κόστος κυριαρχεί. Η βασική μονάδα αναφοράς είναι το τετραμελές νοικοκυριό με δύο παιδιά, στη βάση της κοινωνικής ανάγκης για απλή αναπαραγωγή του έθνους.

Οι Δήμοι και οι Κοινότητες της έρευνας ομαδοποιήθηκαν σε τρεις περιοχές με κοινωνικοταξικά κριτήρια. Η πρώτη περιοχή (Π1) αναφέρεται κυρίως στη Δυτική Αθήνα και στον Πειραιά (μαζί με τα προάστια του), όπου διαβιούν κυρίως εργαζόμενοι ή στρώματα χαμηλών εισοδημάτων. Η δεύτερη (Π2) περιλαμβάνει τα Βόρεια, Νότια και Ανατολικά Προάστια, καθώς και το Υπόλοιπο Αττικής, όπου οι κάτοικοι έχουν μεσαία και υψηλά εισοδήματα. Τέλος, ο δήμος Αθηναίων αποτελεί ξεχωριστή περιοχή, λόγω του μεγέθους και των ιδιαιτεροτήτων του που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, και έντονη διαφοροποίηση ως προς τα εισοδήματα.

2. Κατοικία: ενοίκιο

Η επιλογή του δείγματος των κατοικιών για τον υπολογισμό του ενοικίου έγινε με στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία από τις καταχωρήσεις που

δημοσιεύονται στη *Χρυσή Ευκαιρία*. Ως στρώματα χρησιμοποιήθηκαν το μέγεθος του νοικοκυριού (1 έως 8 άτομα) και οι περιοχές του Λεκανοπεδίου (τρεις περιοχές) όπως ορίστηκαν παραπάνω.

Η δειγματοληψία σε κάθε στρώμα έγινε με απλή τυχαία δειγματοληψία με μέγεθος ανάλογο του μεγέθους του στρώματος. Εντός των στρωμάτων, το δείγμα κατανεμήθηκε αναλογικά στους Δήμους.

Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει τα μεγέθη των κατοικιών συναρτήσει των μεγεθών των νοικοκυριών και προέκυψε μετά από συζητήσεις με εμπειρογνώμονες (Μηχανικούς και Αρχιτέκτονες) που ασχολούνται με την κατοικία. Η βασική υπόθεση είναι ότι ένα άτομο χρειάζεται περί το 25 τ.μ. και κάθε επιπλέον άτομο του νοικοκυριού 20 τ.μ.

Τα στοιχεία που προέκυψαν από την επεξεργασία, δίδονται αναλυτικά στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 1: Μέσο εμβαδόν, ενοίκιο και τιμή τ.μ. ανά περιοχή και μέγεθος νοικοκυριού, και συνολικά.

Νοικοκυριό	1	2	3	4	5	6	7	8	Σύνολο
Κεντρική τιμή – στόχος τ.μ.	25	45	65	85	105	125	145	165	
Εύρος τ.μ.	15 - 35	36 - 55	56 - 75	76 - 95	96 - 115	116 - 135	136 - 150	151 +	
Περιφέρειες									
Π1									
Μέσο εμβαδόν (τμ)	30	47	66	84	102	123	142	165	61
Μέσο ενοίκιο	282	344	424	509	579	619	645	883	407
€ / τ.μ.	9,58	7,43	6,46	6,09	5,69	5,00	4,53	5,36	7,18
Π2									
Μέσο εμβαδόν (τ.μ.)	29	48	66	85	105	122	143	164	62
Μέσο ενοίκιο	321	445	559	695	871	816	1080	800	537
€ / τ.μ.	11,40	9,34	8,53	8,18	8,25	6,67	7,53	4,88	9,16
Αθήνα									
Μέσο εμβαδόν (τ.μ.)	30	47	66	82	104	122	143	160	53
Μέσο ενοίκιο	282	381	456	507	599	558	1300	1200	396
€ / τ.μ.	9,67	8,25	6,99	6,18	5,77	4,59	9,10	7,50	8,02
Σύνολο									
Μέσο εμβαδόν (τ.μ.)	30	47	66	84	103	123	143	164	59
Μέσο ενοίκιο	291	383	473	568	672	664	879	926	442
€ / τ.μ.	10,01	8,2	7,2	6,8	6,5	5,4	6,2	5,7	8,0

Οι επιλεγμένες κλίμακες τετραγωνικών αποδίδουν σε όλες τις περιφέρειες τις κεντρικές τιμές που είχαν τεθεί ως στόχος, εκτός από τα μονομελή νοικοκυριά, όπου το μέσο εμβαδόν είναι μεγαλύτερο, αντικατοπτρίζοντας τις συνθήκες προσφοράς, όπου «αγορά» υποχρεώνει όσους μένουν μόνοι τους, να νοικιάζουν σπίτια μεγαλύτερα από ό,τι τους είναι απαραίτητο.

3. Κατοικία: σχετιζόμενες ανάγκες

3.1. Ύδρευση και Αποχέτευση

Η κατανάλωση νερού είναι ίσως η πιο βασική ανάγκη του ανθρώπινου οργανισμού, μετά από την πρόσληψη οξυγόνου. Εξίσου σημαντική είναι η πρόσβαση σε καθαρό νερό, αφού το μολυσμένο νερό είναι μια από τις σημαντικότερες αιτίες θανάτου παγκοσμίως. Είναι γενικά αποδεκτό ότι 2 λίτρα νερού ανά ημέρα αποτελούν την βασική ημερήσια πρόσληψη νερού ανά ενήλικο. Επιπλέον, αναγκαία είναι η χρήση νερού για λόγους υγιεινής και μαγειρέματος. Ένα άτομο χρησιμοποιεί καθημερινά νερό για: πλύσιμο χεριών και προσώπου, πλύσιμο δοντιών, ξύρισμα, καζανάκι τουαλέτας, πλύσιμο ρούχων και πιάτων, γενική καθαριότητα σπιτιού, μαγείρεμα.

Συνολικά υπολογίστηκε ότι απαιτούνται 233 λίτρα νερού ανά ημέρα, που είναι 4 φορές περισσότερα από την απόλυτα αναγκαία κατανάλωση των 50 λίτρων που αναφέρει η UNESCO¹. Φυσικά η κατανάλωση των 50 λίτρων πρέπει να αναφέρεται ως ελάχιστη, δεδομένου ότι το 18% του παγκόσμιου πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό, ενώ το 42% δεν έχει πρόσβαση ούτε σε βασικές υποδομές υγιεινής².

Η προσθήκη περισσότερων ατόμων στο νοικοκυριό δεν οδηγεί σε αντίστοιχο πολλαπλασιασμό της αναγκαίας ποσότητας νερού, αφού πολλές δραστηριότητες δεν εξαρτώνται, άμεσα, από τον αριθμό των ατόμων του νοικοκυριού. Για την ακρίβεια, υπολογίζεται ότι η προσθήκη ενός επιπλέον ατόμου αυξάνει την κατανάλωση νερού μόνο ως προς το πόσιμο νερό και αυτό που χρησιμοποιείται για την προσωπική του υγιεινή, δηλαδή 128 λίτρα.

¹. http://www.unesco.org/water/wwap/facts_figures/basic_needs.shtml

². <http://www.un.org/waterforlifedecade/factsheet.html>

Η Εταιρεία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Πρωτεύουσας (ΕΥΔΑΠ Α.Ε.), είναι η μεγαλύτερη εταιρεία παροχής νερού στην Ελλάδα και είναι μονοπώλιο στην περιοχή όπου επεκτείνεται η έρευνα. Τα οικιακά της τιμολόγια έχουν τις ακόλουθες χρεώσεις:

Πίνακας 2: Κλίμακες τιμολόγησης ΕΥΔΑΠ.

Κατανάλωση το Μήνα σε Κυβικά Μέτρα κατά Μήνα	€ κατά Κυβικό Μέτρο
0-5	0,4138
5-20	0,6471
20-27	1,8566
27-35	2,5992
Άνω των 35	3,2357

(Πηγή: http://www.eydap.gr/media/clientservice/timologio_2008.pdf).

Παρατηρείται ότι η χρέωση αυξάνεται σημαντικά μετά την κατανάλωση 20 κυβικών μέτρων ανά μήνα. Γνωρίζοντας την κατανάλωση νερού ανά άτομο, ανά ημέρα, καθώς και το κόστος χρήσης νερού, μπορεί να δημιουργηθεί μια κλίμακα που να παρουσιάζει μια πρόβλεψη της αναγκαίας δαπάνης, ανά τάξη μεγέθους νοικοκυριού. Το κόστος χρήσης νερού, όμως, είναι μέρος μόνο της δαπάνης των νοικοκυριών για νερό, αφού στα τιμολόγια της ΕΥΔΑΠ περιλαμβάνονται και τα πάγια έξοδα, η αποχέτευση, καθώς και το τέλος με βάση το Ν.Δ. 1068/42. Συνεπώς το τελικό κόστος, ανά μέγεθος νοικοκυριού για ύδρευση και αποχέτευση, δίνεται από τον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 3: Υπολογισμός κόστους κατανάλωσης νερού ανά μέγεθος νοικοκυριού.

Νοικοκυριό	1	2	3	4	5
Ημερήσια Κατανάλωση (κ.μ.)	0.233	0.361	0.489	0.617	0.745
Μηνιαία Κατανάλωση ³	6.99	10.83	14.67	18.51	22.35
Κόστος ΕΥΔΑΠ					
Μηνιαία	1.91	3.17	4.41	5.65	7.12
Τετραμηνιαία	7.65	12.67	17.63	22.58	28.46

Με βάση τις υποθέσεις για τη βασική μονάδα αναφοράς της έρευνας, του τετραμελούς νοικοκυριού, καθώς και τις παραπάνω υποθέσεις και υπολογισμούς, το μηνιαίο κόστος ύδρευσης ανέρχεται περίπου στα 6€ ανά μήνα. Η δαπάνη αυτή, όπως υπολογίστηκε, δεν απέχει πολύ από τα στοιχεία της Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών της ΕΣΥΕ (2004), η οποία υπολογίζει σε 10€ το μηνιαίο κόστος

³ 1 Μήνας = 30 Ημέρες

ύδρευσης για τα (τριμελή) νοικοκυριά που διαμένουν σε ιδιόκτητη κατοικία και σε 7.75€ για τα νοικοκυριά που διαμένουν σε ενοικιασμένη κατοικία.

3.2. Ενέργεια

3.2.1. Ηλεκτρική ενέργεια⁴

Η κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος, μαζί με την κατανάλωση πετρελαίου θέρμανσης, αποτελούν τις κυριότερες μορφές κατανάλωσης ενέργειας από ένα νοικοκυριό. Η ηλεκτρική ενέργεια είναι αναγκαία για το σύνολο των δραστηριοτήτων ενός νοικοκυριού: διατροφή, καθαριότητα, διασκέδαση.

Γενικά, η ανάγκη για κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας είναι σχετικά ανελαστική για ένα νοικοκυριό, ανεξάρτητα από το μέγεθός του. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι, με τη σημαντική εξαίρεση των κλιματιστικών, οι βασικές ενεργοβόρες συσκευές που χρησιμοποιεί ένα νοικοκυριό, δηλαδή η ηλεκτρική κουζίνα και το πλυντήριο ρούχων, καθώς και οι περισσότερες ηλεκτρονικές συσκευές, όπως η τηλεόραση, υπάρχουν πρακτικά σε κάθε σπίτι και σε γενικές γραμμές η χρήση τους δεν εξαρτάται από το μέγεθος του νοικοκυριού.

Αποκλειστικός πάροχος ηλεκτρικής ενέργειας στο λεκανοπέδιο, είναι η ΔΕΗ ΑΕ. Οι παράμετροι που καθορίζουν την τιμή που πληρώνει ένα νοικοκυριό για την κατανάλωση ρεύματος είναι οι ακόλουθοι:

- Όγκος Κατανάλωσης (Η τιμολόγηση γίνεται για τις εξής τάξεις μεγέθους, σε τετραμηνιαία βάση: 0-800 kWh, 801-1600 kWh, 1601-2000 kWh, 2001-3000 kWh, πάνω από 3000 kWh)
- Χρήση μονοφασικού ή τριφασικού ρεύματος
- Το πάγιο που πληρώνεται ως μέρος του λογαριασμού.

Ο Πίνακας 4 συνοψίζει τη δαπάνη της κάθε κλάσης μεγέθους νοικοκυριών. Τα στοιχεία παρατίθενται σε μηνιαία, και τετραμηνιαία βάση.

⁴ Πηγή για τα στοιχεία και τον πίνακα αυτού του μέρους αποτελεί έρευνα της ΠΑΕ (Νοέμβριος, 2006) με τίτλο «Προφίλ και συμπεριφορά των καταναλωτών ηλεκτρικής ενέργειας και βαθμός ικανοποίησης από τη ΔΕΗ».

Πίνακας 4: Δαπάνη για ηλεκτρική ενέργεια κατά αριθμό μελών νοικοκυριού (σε €).

Νοικοκυριό	1	2	3	4	5
Μηνιαία	11.03	15.23	18.10	21.65	25.65
Τετραμηνιαία	44.10	60.90	72.40	86.60	102.60

3.2.2. Κοινόχρηστα

Η δαπάνες των νοικοκυριών για κοινόχρηστα αποτελούν ένα σταθερό τμήμα των εξόδων του οικογενειακού προϋπολογισμού. Το μέγεθος της δαπάνης για κοινόχρηστα είναι το αποτέλεσμα τριών παραγόντων: (α) ποιες ενέργειες θα περιληφθούν στο λογαριασμό, (β) πόσο θα είναι το ποσό που θα καταβληθεί στην εταιρεία που εκτελεί τις «κοινόχρηστες» εργασίες, (γ) πώς θα επιμεριστούν τα έξοδα ανάμεσα στους συνιδιοκτήτες. Ένας τυπικός λογαριασμός κοινοχρήστων περιλαμβάνει τις ακόλουθες τακτικές εργασίες: Καθαρισμός (Εβδομαδιαία), Αποχέτευση, ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, Έκδοση, Συντήρηση Ανελκυστήρα, (Μηνιαία), Αναγόμωση Πυροσβεστήρων, Συντήρηση Καυστήρα Λέβητα (Ετήσια).

Ο επιμερισμός του κόστους στους συνιδιοκτήτες προκύπτει από τα χιλιοστά συμμετοχής της κατοικίας των επιμέρους ενοικιαστών ή ιδιοκτητών της πολυκατοικίας.

Ορίζοντας ως κατώτατο αναγκαίο όριο τα 25 τετραγωνικά μέτρα για μονομελές νοικοκυριό, αυξάνοντας κατά 20 τετραγωνικά για την προσθήκη κάθε επιπλέον μέλους και αξιοποιώντας τα στοιχεία της απογραφής οικοδομών και κτιρίων της ΕΣΥΕ της 1/12/2000⁵ για τον υπολογισμό του χαρακτηριστικού ορόφου μιας πολυκατοικίας και τη μελέτη του Santamouris et al. (2007) για τον υπολογισμό του αριθμού των διαμερισμάτων ανά όροφο, προκύπτει ότι η τετραώροφη πολυκατοικία με τέσσερα διαμερίσματα ανά όροφο μπορεί να νοηθεί ως τυπική για το Νομό Αττικής.

Για μια πολυκατοικία τεσσάρων ορόφων, μέσης παλαιότητας με τέσσερα διαμερίσματα ανά όροφο, κανονικού όγκου, το ενδεικτικό κόστος για τις τυπικές κοινόχρηστες υπηρεσίες, όπως προκύπτει από μια έρευνα πεδίου είναι το ακόλουθο:

⁵http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A1601/Other/A1601_SKT01_TB_DC_00_2000_01_F_GR.pdf

Πίνακας 5: Κόστος κάλυψης κοινόχρηστων αναγκών, σε €.

Καθαρισμός	110
Αποχέτευση	10
ΔΕΗ	10
ΕΥΔΑΠ	10
Έκδοση	5
Συντήρηση Ανελκυστήρα	50
Σύνολο	195

Θεωρείται εδώ ότι η πολυκατοικία αποτελείται από ισομεγέθη διαμερίσματα, με το τυπικό διαμέρισμα σε μια τυπική πολυκατοικία να είναι διαμέρισμα δεύτερου ορόφου σε πολυκατοικία τεσσάρων ορόφων, με τέσσερα διαμερίσματα ανά όροφο. Τότε τα χιλιοστά συμμετοχής του κάθε διαμερίσματος είναι ίσα για κάθε διαμέρισμα και στην περίπτωση μας είναι 60 χιλιοστά. Άρα ο επιμερισμός των εξόδων από κοινόχρηστα σε κάθε διαμέρισμα και έτσι το κόστος κοινοχρήστων για τις ανάγκες της μελέτης είναι 11,70€. Αν υποθέσουμε τώρα ότι η πολυκατοικία αποτελείται από διαμερίσματα διαφορετικού μεγέθους το ένα από το άλλο, συνεπώς και με διαφορετικά χιλιοστά συμμετοχής, τότε θα έχουμε κοινόχρηστα μικρότερα των 11,70€ για διαμερίσματα λίγων τετραγωνικών μέτρων (25 και 45τ.μ.) και πάνω από 11,70 για μεγαλύτερα διαμερίσματα (65, 85 και 105τ.μ.). Ένας τρόπος να υπολογιστεί αυτή η περίπτωση είναι να υποτεθεί ότι οι όροφοι της πολυκατοικίας έχουν σχέση με το μέγεθος των κατοικιών: στον χαμηλότερο όροφο βρίσκονται τα μικρότερα διαμερίσματα και στον ψηλότερο, τα μεγαλύτερα διαμερίσματα, με το ισόγειο να έχει τα μικρότερα. Έτσι το κόστος κοινοχρήστων κατά τετραγωνικά μέτρα κατοικίας είναι το ακόλουθο:

Πίνακας 6: Επιμερισμός κόστους κοινοχρήστων ανά μέγεθος νοικοκυριού, μηνιαία και ετήσια.

Νοικοκυριό	1	2	3	4	5
Τ.μ. Κατοικίας	25	45	65	85	105
Όροφος	ισόγειο	1ος	2ος	3ος	4ος
Χιλιοστά Διαμερίσματος	19.25	34.65	50.05	65.45	80.85
Κόστος Κοινοχρήστων	195	195	195	195	195
Μηνιαίο Κόστος ανά διαμέρισμα (€)	3.75	6.76	9.76	12.76	15.77
Ετήσιο Κόστος ανά διαμέρισμα (€)	45	81.12	117.12	153.12	189.24

3.2.3. Θέρμανση

Χρησιμοποιώντας την τυπική πολυκατοικία του προηγούμενου εδαφίου, με τα διαμερίσματα του ισόγειου να είναι 25τ.μ., του πρώτου ορόφου 45τ.μ., του δεύτερου

ορόφου 65τ.μ., του τρίτου ορόφου 85τ.μ. και του τέταρτου ορόφου 105τ.μ., τότε τα συνολικά τετραγωνικά μέτρα των διαμερισμάτων είναι 1.300τ.μ. Από έρευνα πεδίου προκύπτει ότι οι δαπάνες για θέρμανση μιας τέτοιας πολυκατοικίας, στο σύνολό της, για όλο το χρόνο, είναι της τάξης των 14 τόνων πετρελαίου. Με τιμή 687,78€ ανά τόνο για πετρέλαιο θέρμανσης, το κόστος για το σύνολο της πολυκατοικίας είναι 9.628€ ετησίως, ή αναλογικά, 802€ ανά μήνα.

Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει τα αποτελέσματα του υπολογισμού της δαπάνης ανά νοικοκυριό στην τυπική πολυκατοικία, υπό την προϋπόθεση ότι κανένα διαμέρισμα δεν είναι κενό και ότι τα χιλιοστά θέρμανσης και τα χιλιοστά του διαμερίσματος ταυτίζονται.

Πίνακας 7: Δαπάνη θέρμανσης για πολυκατοικία χωρίς αυτόνομη θέρμανση.

Νοικοκυριό	1	2	3	4	5
Τ.μ. Κατοικίας	25τ.μ.	45τ.μ.	65τ.μ.	85τ.μ.	105τ.μ.
Όροφος	ισόγειο	1ος	2ος	3ος	4ος
Κόστος ανά διαμέρισμα, μηνιαία (€)	15,48	27,83	40,18	52,53	64,88
Κόστος ανά διαμέρισμα, ετήσια (€)	185,82	334,09	482,36	630,63	778,91

3.3. Αναγκαίες αξίες χρήσης, σχετιζόμενες με την κατοικία

Η επεξεργασία σε αυτή την ενότητα εστιάζεται στην καταγραφή και αποτίμηση των αναγκαίων αξιών χρήσης που καταναλώνει μια οικογένεια για την ισορροπημένη διαβίωσή της μέσα στο σπίτι. Δηλαδή αξίες χρήσης που σχετίζονται με την κατοικία και συγκεκριμένα: με την ατομική υγιεινή της οικογένειας (σαπούνι, κ.λπ.), είδη εξοπλισμού σπιτιού (βασικά έπιπλα και ηλεκτρικές συσκευές), είδη εξοπλισμού καθαριότητας (σφουγγαρίστρα κ.λπ.), καθώς και ήδη οικιακής χρήσης (πιάτα, σκεύη κ.λπ.).

Το νοικοκυριό αναφοράς γι' αυτό το τμήμα της μελέτης είναι το τετραμελές νοικοκυριό, το οποίο αποτελείται από ένα ζευγάρι και δύο παιδιά στην προεφηβεία και εφηβεία. Σε προηγούμενη ενότητα έχει γίνει αναφορά σχετικά με την επιλογή αυτού του τετραμελούς νοικοκυριού ως νοικοκυριό αναφοράς. Επίσης υποτίθεται εδώ ότι κατοικεί σε ένα σπίτι το οποίο θεωρείται ότι είναι εξοπλισμένο με τις αναγκαίες αξίες χρήσης, οι οποίες χρειάζεται να αντικαθίστανται με την πάροδο του χρόνου. Η

συχνότητα αγοράς μιας αξίας χρήσης εξαρτάται από το περιεχόμενο της ανάγκης που εξυπηρετεί.

Η καταγραφή των αναγκαίων αντικειμένων έγινε μέσω συνεντεύξεων, κυρίως από γυναίκες, που ανήκουν σε τριμελή, τετραμελή αλλά και πενταμελή νοικοκυριά, με παιδιά, ενώ οι ίδιες ήταν υπεύθυνες για τις αγορές των εν λόγω αξιών χρήσης. Επιπλέον, αξιοποιήθηκε και η προσωπική εμπειρία μας, εφόσον πρόκειται για αξίες χρήσης που αντικειμενικά χρειάζεται το οποιοδήποτε σπίτι.

Για την προσέγγιση των αναγκαίων αξιών χρήσης, έγινε διάκριση των εξής βασικών χώρων στο σπίτι: κουζίνα, μπάνιο, σαλόνι, και υπνοδωμάτια. Στη συνέχεια, κρίθηκε σκόπιμο να κατηγοριοποιηθούν οι αξίες χρήσης βάση της διάρκειάς τους στην ικανοποίηση των αντίστοιχων αναγκών και, συνεπώς, της συχνότητας αγοράς τους, σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

1. αναλώσιμα, με μεγάλη συχνότητα ανανέωσης,
2. πάγια μικρής αξίας και συχνής αντικατάστασής τους και,
3. πάγια μεγάλης αξίας και σπάνιας αντικατάστασής τους.

Στην 1η κατηγορία περιλαμβάνονται είδη υγιεινής και φροντίδας, απορρυπαντικά, είδη εξοπλισμού καθαριότητας, χαρτικά και είδη συσκευασίας μίας χρήσης. Στη 2η κατηγορία περιλαμβάνονται προϊόντα εξοπλισμού που εξυπηρετούν την 1η κατηγορία, ενώ στην 3η κατηγορία ηλεκτρικές συσκευές και έπιπλα που δεν αντικαθίστανται συχνά. Η διάρκεια αντοχής κάθε είδους από τις παραπάνω αξίες χρήσης αποφασίστηκε με βάση τις ίδιες συνεντεύξεις με τα άτομα, τα οποία βοήθησαν στον χαρακτηρισμό τους ως αναγκαία. Επιπλέον εξετάστηκαν εργοστασιακές προδιαγραφές σε σχέση με τη διάρκεια, κυρίως απορρυπαντικών και ειδών προσωπικής καθαριότητας, όπως ο συνιστώμενος αριθμός πλύσεων για μια συσκευασία απορρυπαντικού πλυντηρίου ρούχων ή πιάτων. Επιπρόσθετα, για ορισμένες αξίες χρήσης ελήφθησαν υπόψιν συγκεκριμένες προδιαγραφές που αφορούν στην υγεία, όπως τη σύσταση των οδοντιάτρων για αλλαγή οδοντόβουρτσας κάθε 2-3 μήνες.

Για να αποτιμηθούν τα παραπάνω προϊόντα, επιλέχθηκαν μεγάλα καταστήματα. Συγκρίθηκαν τιμές σε διαφορετικά καταστήματα για το ίδιο προϊόν. Βασικό εργαλείο της συλλογής τιμών ήταν οι ιστοσελίδες μεγάλων εταιρειών.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι δεν αποκλείστηκαν προϊόντα ιδιωτικών ετικετών, εφόσον τα τελευταία χρόνια παρατηρείται συνεχής άνοδος ως προς την επιλογή αγοράς τους. Για τα αναλώσιμα χρησιμοποιήθηκαν οι ιστοσελίδες της εταιρείας Carrefour, ενώ επίσης αξιοποιήθηκε (κυρίως για σύγκριση) και αυτή του Βερόπουλου⁶. Για τα ηλεκτρικά είδη αξιοποιήθηκε η ιστοσελίδα του Κωτσόβολου, και δευτερευόντως της Ηλεκτρονικής Αθηνών⁷. Για έπιπλα και ήδη σπιτιού αξιοποιήθηκε η ιστοσελίδα της εταιρείας ΙΚΕΑ, και άλλες ιστοσελίδες⁸. Το χρονικό διάστημα συλλογής τιμών ήταν το δεύτερο 15μερο του Μάρτη 2010 για την κατηγορία των αναλώσιμων, ενώ για τα πάγια μικρής και μεγάλης αξίας η 1η εβδομάδα του Απρίλη 2010. Ο επόμενος πίνακας περιέχει το κόστος αξιών χρήσης σχετιζόμενων με την κατοικία, ανά κατηγορία.

Πίνακας 8: Συγκεντρωτικό κόστος αξιών χρήσης σχετιζόμενων με την κατοικία (σε €).

	Μηνιαίο κόστος	Ετήσιο κόστος
Αναλώσιμα	77,43	930,30
Πάγια μικρής αξίας	4,97	59,61
Πάγια μεγάλης αξίας	15,86	190,29
Συνολικό κόστος	98,26	1.180,20

Στο δείκτη δεν συμπεριλαμβάνονται πολλές αξίες χρήσης που θεωρούνται κοινωνικά αναγκαίες και αφορούν, π.χ. συρταριέρες, τραπεζομάντηλα, κουρτίνες, κ.λπ. Απ' την άλλη, σε ό,τι αφορά αντικείμενα της πρώτης κατηγορίας, θεωρείται ότι το αναγκαίο σπίτι καλύπτει την ανάγκη αποθηκευτικών χώρων, περιλαμβάνοντας εντοιχισμένες ντουλάπες ή άλλους παρόμοιους αποθηκευτικούς χώρους⁹.

Η διαφοροποίηση ως προς τις ποσότητες, άρα και τα τελικά κόστη, διακρίνεται μόνο για το μονομελές νοικοκυριό που υπολογίζεται ότι είναι μειωμένο κατά 15,00€ μηνιαία, στα 83,26€ μηνιαία άρα 999,12€ ετήσια.

3.4. Πάγιες Δαπάνες που σχετίζονται με την κατοικία

3.4.1. Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση

⁶ www.carrefour.gr, www.veropoulos.gr

⁷ www.kotsovolos.gr, <http://www.electroniki.gr>

⁸ www.ikea.gr, www.petitemaison.gr και www.second.com.gr

⁹ Παρ' όλο που κάτι τέτοιο δεν ισχύει για αρκετά σπίτια του λεκανοπεδίου.

Η ΔΕΗ εισπράττει, για λογαριασμό της ΕΡΤ, το ποσό των 50,88€ ετησίως από κάθε πελάτη της, δηλαδή για κάθε εγκατεστημένο μετρητή ρεύματος. Το ύψος του ποσού είναι ενιαίο πανελλαδικά, και καταβάλλεται στη ΔΕΗ επιμερισμένο αναλογικά με τις ημέρες αναφοράς του λογαριασμού της. Συνεπώς, είναι 4,24€ μηνιαίως ανεξαρτήτως περιοχής και μεγέθους νοικοκυριού.

3.4.2. Δημοτικά Τέλη – Δημοτικοί Φόροι

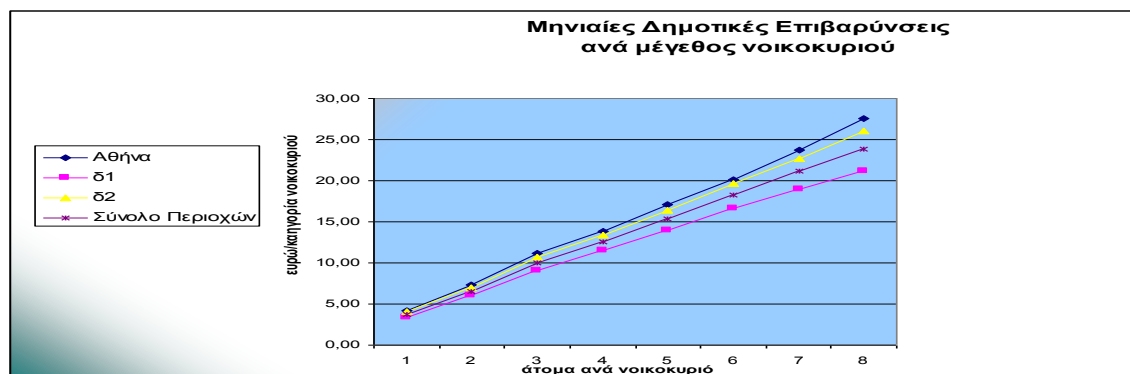
Η μέθοδος που ακολουθείται ώστε να εξαχθούν συγκεκριμένοι δείκτες ανά περιοχή είναι να σταθμιστούν τα επιμέρους Δημοτικά Τέλη και Φόροι με τον πληθυσμό που κατοικεί στον κάθε Δήμο της περιοχής, ώστε να προκύψουν σταθμισμένοι ΔΤ και ΔΦ. Με τη συντομογραφία Π1 (δ1), Π2 (δ2), Π3, νοείται η κατηγοριοποίηση των δήμων, όπως περιγράφηκε στον Πίνακα 1: Μικρομεσαίοι & Πειραιάς, Μεσαίοι και Μεγάλοι, Δήμος Αθηναίων, αντίστοιχα. Σημασία έχει να σταθεί κανείς πιο συγκεκριμένα στο κόστος για κάθε περίπτωση νοικοκυριού και αυτό δίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 9: Κόστος ΔΤ & ΔΦ ανά μέγεθος νοικοκυριού στο σύνολο των περιοχών (σε €).

Νοικοκυριό	1	2	3	4	5	6
μ.ο. τ.μ.	30,00	47,00	66,00	84,00	103,00	123,00
Ετήσιο κόστος	53,12	83,23	116,87	148,74	182,39	217,80
Μηνιαίο κόστος	4,43	6,94	9,74	12,40	15,20	18,15

Το επόμενο διάγραμμα απεικονίζει για κάθε διαμέρισμα χωριστά, καθώς και για όλες τις περιοχές μαζί, το κόστος Δημοτικών Τέλων και Φόρων ανά μέγεθος νοικοκυριού.

Γράφημα 1: Κόστος Μηνιαίων Δημοτικών Επιβαρύνσεων ανά μέγεθος νοικοκυριού

3.4.3. Τέλος Ακίνητης Περιουσίας

Μία ακόμη επιβάρυνση που ισχύει για όλα τα νοικοκυριά, η οποία περιέχεται στο λογαριασμό της ΔΕΗ, είναι και το Τέλος Ακίνητης Περιουσίας (ΤΑΠ) που δίδεται από τον τύπο:

$$\text{ΤΑΠ} = (\text{τ.μ. κατοικίας}) \times (\text{τιμή ζώνης}) \times (\text{παλαιότητα κατοικίας}) \times (\text{συντελεστής ΤΑΠ})$$

Καθώς δεν είναι εφικτό να υπολογιστεί η παλαιότητα της κατοικίας στο δείγμα, χρησιμοποιείται προσεγγιστικά η τιμή ΤΑΠ 20€ για 45 τ.μ. κατοικίας ετησίως, όπως είχε προκύψει από το Πόρισμα 2008, και ανάγεται σε κάθε κατηγορία μεγέθους.

Φτάνοντας στο τέλος της ανάλυσης για το κόστος που καλείται να πληρώσει ένα νοικοκυριό μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ σε τρίτους φορείς παρατίθεται ο παρακάτω συνοπτικός πίνακας με τα συνολικά κόστη, στο σύνολο των περιοχών αλλά και ανά διαμέρισμα.

Πίνακας 1: Πάγιες Δαπάνες ανά Περιοχή και Συνολικά (σε €)

Νοικοκυριό	1	2	3	4	5	6	7	8
τ.μ.	30,00	47,00	66,00	82,00	104,00	122,00	143,00	160,00
Αθήνα	10,30	13,73	17,57	20,80	25,25	28,88	33,13	36,56
Π1	9,35	12,25	15,48	18,55	21,61	25,19	28,43	32,35
Π2	9,88	13,58	17,08	20,77	24,66	27,97	32,05	36,14
Σύνολο Περιοχών	9,78	13,91	18,42	22,74	27,25	31,94	36,63	41,51

4. Διατροφή

Οι διατροφικές ανάγκες, ποικίλλουν ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου και της κοινωνίας στην οποία αυτό είναι ενταγμένο. Ακριβώς επειδή η ισορροπημένη διατροφή έχει αποδειχθεί ότι παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στη διατήρηση της καλής υγείας και κατ' επέκταση στην ύπαρξη μιας ζωντανής κοινωνίας, που τα μέλη της μπορούν να εργάζονται και να παράγουν πλούτο, τα περισσότερα κράτη έχουν θεσπίσει συγκεκριμένες διατροφικές οδηγίες που απευθύνονται στους πολίτες τους. Οι αρμόδιοι φορείς ανά κράτος, έχοντας λάβει υπόψη τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε κοινωνίας, στοχεύουν με τον τρόπο αυτό να ενημερώσουν τον πληθυσμό σχετικά με την ποσότητα και την ποιότητα της τροφής

που πρέπει να προσλαμβάνει σε καθημερινή βάση προκειμένου να διατηρείται υγιής¹⁰.

Έτσι, η διατροφή, ως μία πάγια καθημερινή ανάγκη που συμβάλλει στην καλή υγεία, επιβαρύνει το νοικοκυριό με ένα πάγιο έξοδο. Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, στόχος είναι διττός. Πρώτον να καθοριστούν οι αξίες χρήσης που αντιστοιχούν σε ένα ενδεικτικό καλάθι για τα νοικοκυριά που ενδιαφέρουν τη μελέτη μας. Δεύτερον, να τιμολογήσουμε το επιλεγμένο καλάθι ώστε να καθοριστεί το κόστος της διατροφής για κάθε νοικοκυριό.

4.1. Διατροφικές συστάσεις για την Ελλάδα

Στην Ελλάδα, αντίστοιχη έκθεση συντάχθηκε μετά από απόφαση του Ανώτατου Ειδικού Επιστημονικού Συμβουλίου Υγείας (ΑΕΕΣΥ) από το Εργαστήριο Υγιεινής και Επιδημιολογίας της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, με σκοπό την αναφορά στις ανάγκες των κατά τεκμήριο υγιών ενηλίκων. Στην έκθεση αυτή συνοψίζονται οι διατροφικές οδηγίες σε επίπεδο τροφίμων για τους Έλληνες.

Πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι η αντίστοιχη έκθεση αφορά σε μια δίαιτα που αναφέρεται στη διατροφή σαν βιολογική ανάγκη, ενώ δεν υπάρχει για την ώρα κάποια επίσημη έκθεση που να αναφέρεται στη διατροφή και σαν κοινωνική ανάγκη. Μια τέτοια υπόθεση θα συμπεριλάμβανε μεγαλύτερες ποσότητες σε κρέας, ποτά, γλυκά, «εορταστικό μενού» ή την ικανοποίηση νέων διατροφικών αναγκών (π.χ. βιολογικά τρόφιμα)¹¹.

Οι διατροφικές οδηγίες συνηθίζεται να απεικονίζονται υπό τη μορφή πυραμίδας. Στη βάση της πυραμίδας αναφέρονται τα τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται πολύ συχνά, ενώ φτάνοντας προς την κορυφή, βρίσκουμε τα

¹⁰ «Είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι πρόσφατες αλλαγές σε ορισμένα είδη τροφίμων φαίνεται να συμπίπτουν με σημαντικές αλλαγές στην εμφάνιση των πιο κοινών μορφών καρκίνου. Η έκβαση αυτή σε συνδυασμό με την αλλαγή στα μοντέλα καρκίνου που εντοπίστηκαν σε μεταναστευτικούς πληθυσμούς, αποδεικνύει ότι περιβαλλοντικοί παράγοντες (συμπεριλαμβανομένης της διατροφής) παίζουν σημαντικό ρόλο στην πρόκληση καρκίνου». *Food, Nutrition, Physical Activity and Cancer: Determinants of food, nutrition and physical activity*, EUPHIX: EU Public Health Information & Knowledge System, www.euphix.org

¹¹ «Μαζί με την αναπνοή, η πρόσληψη τροφής είναι ίσως η πιο σημαντική απ' όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες και αυτή που ενσωματώνει τα μεγαλύτερα ποσοστά κοινωνικής ζωής. Η τροφή δεν είναι απλά πρόσληψη θερμίδων, είναι βαθιά ριζωμένη στην καθημερινή ζωή: με κάθε μπουκιά, προσλαμβάνουμε επίσης κουλτούρα. Το φαγητό, επομένως, είναι ένα σημαντικό κομμάτι του τρόπου με τον οποίο κάθε κοινωνία οργανώνει τον εαυτό της με τον οποίο αντιμετωπίζει τον κόσμο στον οποίο κατοικεί» Peter van Eeuwijk, *The power of food: mediating social relationships in the care of chronically ill elderly people in urban Indonesia*, 2007, www.aof.revues.org/index2052.html.

τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται λιγότερο συχνά ή και σπάνια. Στη διατροφική πυραμίδα δίνονται συχνότητες κατανάλωσης όπου η καθεμιά ισοδυναμεί με μια πρότυπη μικρομερίδα κατανάλωσης¹². Έχει λοιπόν καθοριστεί ότι θα πρέπει να καταναλώνονται ημερησίως 22-23 μικρομερίδες ενταγμένες σε τρία ή τέσσερα γεύματα.

Στη διατροφική πυραμίδα, που έχει συνταχθεί για τον ελληνικό πληθυσμό, αποδίδονται σχηματικά οι τροφές που συμβουλεύουν ο ειδικός να λαμβάνουν οι Έλληνες, ώστε να παραμένουν υγιείς. Σε αυτή υπάρχει ποικιλία τροφών, έτσι ώστε να ελαχιστοποιείται η πιθανότητα έλλειψης κάποιου σημαντικού θρεπτικού συστατικού, η οποία μπορεί να βλάψει τον οργανισμό. Έτσι, μπορεί γενικά η λήψη τροφής να εξασφαλίσει πρόσκαιρα την επιβίωση, όμως μόνο η ισορροπημένη και σωστή διατροφή μπορεί να συμβάλει στη μακροζωία.

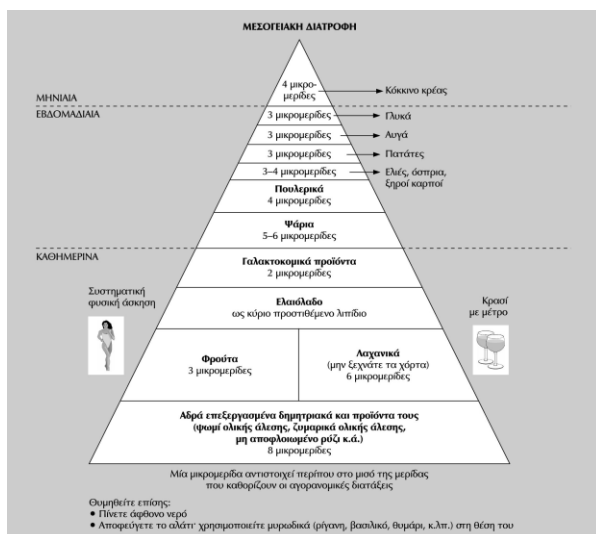
«Ένας φτωχός σήμερα μπορεί να έχει πρόσβαση σε τροφή και μάλιστα ενδέχεται να προσλαμβάνει περισσότερες θερμίδες από κάποιον οικονομικά ευκατάστατο. Το πρόβλημα είναι ότι έχει πρόσβαση σε κακής ποιότητας τροφή, επειδή αυτή συμβαίνει να είναι η πιο φθηνή. Αυτό, με τη σειρά του, αυξάνει τον κίνδυνο να προσβληθεί ένα τέτοιο άτομο από νοσήματα που είναι κατεξοχήν συνδεδεμένα με την κακή διατροφή, όπως είναι τα καρδιαγγειακά νοσήματα», επισημαίνει η κ. Μαίρη Γιαννακούλια Επίκουρη Καθηγήτρια στο Τμήμα Επιστήμης Διαιτολογίας – Διατροφής του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου Αθηνών.

Οι οδηγίες που απεικονίζονται στην προτεινόμενη πυραμίδα (γράφημα 2) στηρίζονται στο μεσογειακό διατροφικό πρότυπο, το οποίο αποδεδειγμένα συμβάλλει στην αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης, ενώ παράλληλα περιέχουν τροφές οι οποίες είναι οικονομικά προσιτές. Πρέπει να σημειωθεί ότι το ‘πνεύμα’ της Μεσογειακής διατροφής και οι αντίστοιχες οδηγίες που απεικονίζονται στον Πίνακα 11, είναι συνεπείς με τους διατροφικούς Στόχους Δημόσιας Υγείας και τις Ιδιωτικές

¹² Μια μικρομερίδα είναι περίπου το μισό της μερίδας, όπως αυτή καθορίζεται από τις Ελληνικές αγορανομικές διατάξεις. Πρόκειται δηλαδή για το μισό περίπου της μερίδας εστιατορίου.

Συστάσεις που αναφέρονται στην έκθεση “*Food, Nutrition, Physical Activity and the Prevention of Cancer: a global perspective*”¹³.

Γράφημα 2: Πυραμίδα Μεσογειακής διατροφής

Η κατανάλωση καφέ σε ημερήσια βάση υπολογίστηκε για τους ενήλικες. Ο Ελληνικός καφές επιλέχτηκε σαν ο πλέον αντιπροσωπευτικός, οικονομικός και υγιεινός καφές όσον αφορά την Ελλάδα.

4.2. Ποσοτικός προσδιορισμός και αποτίμηση

Λαμβάνοντας υπόψη τις ελληνικές συνήθειες και ιδιαίτερα το ποιες τροφές εμφανίζονται να έχουν τη μεγαλύτερη κατανάλωση από τον ελληνικό, επιλέχθηκαν ανά κατηγορία οι πιο οικονομικές τροφές οι οποίες, παράλληλα, είναι και αντιπροσωπευτικές και προχωρήσαμε στη σύνθεση ενός ενδεικτικού εβδομαδιαίου διαιτολογίου (Labrinidis, Maniatis, Oikonomou, Papadopoulou 2011). Οι μερίδες είναι υπολογισμένες σε γραμμάρια είτε μαγειρεμένης, είτε έτοιμης προς κατανάλωση τροφής.

Στον πίνακα 11 αποτυπώνονται αναλυτικά τα τρόφιμα που χρειάζεται να αγοράζει ένα άτομο σε μηνιαία βάση, προκειμένου να τηρεί το παραπάνω ενδεικτικό διαιτολόγιο. Παράλληλα έχει γίνει η αναγωγή των γραμμαρίων των τροφών που είναι έτοιμα για κατανάλωση στα γραμμάρια που αντιστοιχούν όταν η τροφή είναι ωμή ή ακαθάριστη, καθώς σε αυτή τη μορφή πωλούνται και επομένως σε αυτή την

¹³ World Cancer Research Fund / American Institute for Cancer Research, “*Food, Nutrition, Physical Activity and the Prevention of Cancer: a global perspective*”, Ουάσινγκτον, 2007 κεφ. 12.

ποσότητα υπολογίζεται η τιμή τους. Έτσι, βάσει των πληροφοριών που μας έδωσαν οι ειδικοί στο χώρο της σίτισης, έχει υπολογιστεί ότι το κόκκινο κρέας όταν μαγειρεύεται χάνει περίπου το 35-45% του βάρους του, το ψάρι και το κοτόπουλο χάνει το 50%, η πατάτα και τα λαχανικά χάνουν το 35%, ενώ τα ζυμαρικά και το ρύζι διπλασιάζουν σχεδόν το βάρος τους.

Οι τιμές έχουν ληφθεί από το σουπερμάρκετ Carrefour-Μαρινόπουλος (Απρίλιος 2010). Για κάθε τύπο τροφής επιλέχτηκε η πιο οικονομική επώνυμη μάρκα, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι πρόκειται για μάρκα κοινής αποδοχής κυρίως σε επίπεδο αντιληπτής ποιότητας, αλλά και σε επίπεδο τιμής. Η συγκεκριμένη αλυσίδα supermarket επιλέχτηκε επειδή θεωρείται ευρείας αποδοχής λόγω: α) των πολλών καταστημάτων που διαθέτει με αποτέλεσμα να διευκολύνει την πρόσβαση των καταναλωτών σε αυτά, β) της ποικιλίας τόσο σε φρέσκα και τυποποιημένα τρόφιμα, όσο και σε μάρκες, ώστε ο καταναλωτής να μπορεί σταθερά να εντοπίζει τα προϊόντα της επιλογής του χωρίς να αναγκάζεται να κάνει αλλαγές που μεταβάλλουν το μηνιαίο κονδύλι που έχει ορίσει για τη διατροφή του.

Μολονότι παρατηρείται μια ανοδική τάση στην προτίμηση μαρκών ιδιωτικής ετικέτας, επειδή αυτές είναι πιο οικονομικές, δεν επιλέχτηκαν στο δείγμα μας, καθώς δεν θεωρούνται αντιπροσωπευτικές της κάθε κατηγορίας τροφίμων. Αυτό οφείλεται αφενός στο ότι στερούνται ποικιλίας και συχνά και ποσότητας και επομένως ο καταναλωτής δεν τις βρίσκει στο ράφι με την ίδια ευκολία που βρίσκει τις επώνυμες μάρκες αφετέρου λόγω της καχυποψίας με την οποία συνεχίζουν να αντιμετωπίζονται από τους καταναλωτές σε επίπεδο ποιότητας.

Πίνακας 11: Συνολικά γραμμάρια που απαιτούνται για ένα άτομο ανά είδος τροφής σε έναν μήνα και μηνιαίο κόστος των τροφίμων για ένα άτομο

Είδος τροφής σε μερίδα	Γραμμάρια	Μερίδες / εβδομάδα	Μηνιαία συχνότητα	Συνολικά γρ. έτοιμης τροφής / μήνα	Συνολικά γρ. ωμής-ακαθάριστης τροφής / μήνα	Μηνιαίο κόστος τροφής σε €/ μήνα
Γάλα	125		30,4	3800		3,8
Γιαούρτι	125		30,4	3800		11,08
Δημητριακά	60		30,4	1824		9,27
Κέικ	30	3	4,3	387		2,13
Ψωμί	25	22	4,3	2365		5,9
Φρυγανιές ολικής άλεσης	8,3	12	4,3	428,28		1,46
Ντομάτες	100	14	4,3	6020		3,01

Αγγούρι	100	9	4,3	3870		1,161
Μαρούλι	100	6	4,3	2580		0,774
Ζυμαρικά	50	4	4,3	860	516	8,36
Πατάτες	100	3	4,3	1290	1741,5	0,87
Κοτόπουλο	60	4	4,3	1032	1892	6,62
Σαρδέλα / γόπα	60	4	4,3	1032	1892	5,68
Γαύρος	60	2	4,3	516	946	2,84
Χοιρινό / μοσχάρι	60	4	1	240	360	2,8
Ρύζι	50	4	4,3	860	516	1,75
Μήλα (χειμώνα)	80		30,4	2432		1,21
Πορτοκάλια	100	14	4,3	6020		2,41
Ροδάκινα (καλοκαίρι)	80		30,4	2432		1,46
Ελιές		1	4,3			0,02
Κολοκύθια	100	3	4,3	1290	838,5	0,42
Ραδίκια	100	3	4,3	1290	645	0,32
Ξηρά φασόλια	100	2	4,3	860	430	1,38
Κουνουπίδι	100	1	4,3	430	279,5	0,14
Φακή	100	2	4,3	860	430	1,22
Ελαιόλαδο	60		30,4	1824	1824	6,38
Eggs		3	4,3			0,43
Κρασί (χύμα)	180		30,4	5472		12,41
Ελληνικός καφές			4,3	430		5,55
Αλάτι			1		400	1
Συνολικό μηνιαίο κόστος						101,86¹⁴

Παράλληλα, κρίνεται σκόπιμο να υπολογιστεί ένα επιπρόσθετο έξοδο για δαπάνες που επιβάλλονται λόγω των σύγχρονων ρυθμών ζωής και κυρίως της αδυναμίας του ατόμου να μεταφέρει φαγητό από το σπίτι του, με αποτέλεσμα να αναγκαστεί να αγοράσει κάτι «έτοιμο» (π.χ. όταν είναι στη δουλειά). Στη βάση αυτή υπολογίζεται ένα επιπλέον κόστος 0,60 λεπτών την ημέρα, ανά άτομο, για ένα σνακ το οποίο καταναλώνεται εκτός σπιτιού.

Πίνακας 12: Μηνιαίο κόστος διατροφής ανά μέγεθος νοικοκυριού.

Νοικοκυριό	1	2	3	4	5
Τελικό Κόστος διατροφής	101,13	202,26	282,67	383,8	484,93

¹⁴ Αυτό είναι το μηνιαίο κόστος για τροφή και ποτό ανά ενήλικα συμπεριλαμβανομένου του αλκοόλ και του καφέ. Από τα μηνιαία έξοδα που αφορούν το διαιτολόγιο ενός παιδιού έχει αφαιρεθεί το κόστος του αλκοόλ και του καφέ.

5. Υπόδηση και Ένδυση

5.1. Ποιοτικός προσδιορισμός της ανάγκης

Η έρευνα για την ένδυση και υπόδηση βασίστηκε σε συνεντεύξεις που λήφθηκαν το διάστημα από τον Φεβρουάριο έως τον Μάρτιο του 2010, ειδικά για την υπόδηση χρησιμοποιήθηκαν συνεντεύξεις από 10 ανθρώπους που σχετίζονται με την αγορά υποδημάτων από τη θέση του σχεδιαστή, του άμεσου παραγωγού, του πωλητή χονδρικής και λιανικής, του παραγωγού πρώτων υλών και του εισαγωγέα.

Η ανάγκη για ένδυση – υπόδηση έχει τη διάσταση της σωματικής προφύλαξης από τις καιρικές συνθήκες. Από την άλλη, θα πρέπει να αντανakλά τη διαμορφωμένη κάθε φορά κοινωνική αισθητική, τη λεγόμενη «μόδα».

Η κατανάλωση του υποδήματος χωρίζεται σε δύο τουλάχιστον εποχές: τη χειμώνας και καλοκαίρι. Αντίστοιχα η κατανάλωση ρουχισμού γνωρίζει τρεις εποχές: χειμώνας, καλοκαίρι και μία ενδιάμεση.

Το κάθε ένδυμα - υπόδημα ικανοποιεί μια συγκεκριμένη έκφανση της ανάγκης για ένδυση - υπόδηση. Γενικά, μπορεί να υποθεθεί ότι υπάρχουν τέσσερις χρήσεις. Η πρώτη αφορά τη χρήση για καθημερινές δραστηριότητες έξω από την κατοικία. Η δεύτερη, αφορά τη χρήση μέσα στην κατοικία. Η τρίτη χρήση αφορά χρήσεις που απαιτούνται για κοινωνικές υποχρεώσεις, κοινωνική έκθεση στους χώρους αναψυχής και ψυχαγωγίας. Το ένδυμα - υπόδημα αυτό καλείται αμπιγέ. Η τέταρτη χρήση σχετίζεται με τις αθλητικές δραστηριότητες. Ειδικά για την ένδυση διακρίνεται και μια πέμπτη χρήση που αφορά τα εσώρουχα. Επίσης, γίνεται διάκριση και ανάμεσα στις ανάγκες ανδρών, γυναικών και παιδιών.

5.2. Ποσοτικός προσδιορισμός και αποτίμηση υπόδησης

Υποθέτουμε ότι ένας άνδρας μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του με ένα ζευγάρι παντόφλες, ένα καθημερινό υπόδημα και ένα αμπιγέ για κάθε σαιζόν, ενώ αρκεί ένα αθλητικό υπόδημα για όλο το χρόνο. Προκύπτει ότι για παντόφλες, ένας ενήλικος άνδρας θα πρέπει να δαπανήσει τουλάχιστον 26€ το χρόνο, για υποδήματα καθημερινής χρήσης 50€, για αμπιγέ υποδήματα 140€, ενώ για αθλητικό υπόδημα θα

ξοδέψει τουλάχιστον 50€. Το σύνολο της ετήσιας δαπάνης ανέρχεται στα 266€ ή 22€ μηνιαίως.

Οι ανάγκες του παιδιού εμφανίζονται ίδιες για όλες τις χρήσεις με του ενήλικα πλην αυτής που σχετίζεται με τον αθλητισμό. Δύο λόγοι είναι αυτοί που κάνουν επιτακτική τη χρήση περισσότερων υποδημάτων: πρώτον, τα παιδιά φθείρουν περισσότερο τα αθλητικά υποδήματα, καθώς συνηθίζεται να έχουν πιο έντονη αθλητική δραστηριότητα από τους ενήλικες. Δεύτερον, είναι τέτοια η ανάπτυξη των παιδιών που είναι πιθανό να αλλάξουν μέγεθος υποδημάτων μέσα στην ίδια χρονιά. Θεωρείται εδώ ότι κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει μέσα στην ίδια σεζόν, οπότε ένα υπόδημα ανά σεζόν, ανά χρήση είναι αρκετό. Συνεπώς, για τις ανάγκες υπόδησης ενός παιδιού πρέπει να δαπανηθούν 325€ ετησίως ή 27€ μηνιαίως.

Η γυναικεία υπόδηση παρουσιάζει κάποιες ιδιαιτερότητες. Τα αναγκαία υποδήματα για χρήση μέσα στην κατοικία είναι τρία, καθώς απαιτείται ένα επιπλέον ζευγάρι για κάποιες δουλειές μέσα στο σπίτι, στην βεράντα ή την άνοιξη. Όσον αφορά τα υποδήματα για καθημερινή χρήση, εδώ απαιτούνται πολύ περισσότερα. Ξεκινώντας από την χειμερινή σεζόν, μια γυναίκα που εργάζεται, χρειάζεται μια μπότα κι ένα χαμηλό υπόδημα, χωρίς να μπορεί να γίνει υποκατάσταση μεταξύ των δύο. Για την καλοκαιρινή σεζόν, μια γυναίκα χρειάζεται τουλάχιστον τέσσερα υποδήματα: ένα κλειστό υπόδημα, μια δερμάτινη σαγιονάρα, ένα πέδιλο, και ένα υπόδημα θαλάσσης. Η συνολική δαπάνη για τις ανάγκες υπόδησης μιας γυναίκας ετησίως δεν μπορεί να είναι μικρότερη από 337,85€ ή 28€ μηνιαίως.

5.3. Ποσοτικός προσδιορισμός και αποτίμηση ένδυσης

Ξεκινώντας από τον ανδρικό πληθυσμό το σετ εσωρούχων περιλαμβάνει εσώρουχο, κάλτσα και φανέλα. Τα εσώρουχα μπορεί να είναι ίδια για όλες τις εποχές, οι κάλτσες όμως και οι φανέλες θα πρέπει να διαφοροποιούνται (ζεστά για το χειμώνα και ελαφριά για το καλοκαίρι). Επίσης, στο σετ περιλαμβάνεται ένα μαγιό. Το σετ καθημερινών ρούχων περιλαμβάνει παντελόνι, μπλούζα και πουκάμισο. Το παντελόνι μπορεί να είναι διαφόρων τύπων: τζιν, καμπαρντίνα, υφασμάτινο, ή σορτς. Υποτίθεται ένα μείγμα από όλα τα παραπάνω, ανάλογα βέβαια και με την εποχή. Έτσι, το σετ απαρτίζεται από 1 τζιν χειμερινό, ένα χοντρό υφασμάτινο παντελόνι, 1 τζιν ελαφρύ και ένα αντίστοιχο υφασμάτινο, για την ενδιάμεση περίοδο και 2 σορτς

για την καλοκαιρινή περίοδο. Οι μπλούζες και τα πουκάμισα το καλοκαίρι είναι κοντομάνικα, την άνοιξη-φθινόπωρο ελαφριά αλλά μακρυμάνικα και το χειμώνα ζεστά και χοντρά (πλεκτές μπλούζες και πουλόβερ, χοντρά πουκάμισα κ.λπ.). Οι γραβάτες, επειδή δεν συνηθίζονται από όλο τον ανδρικό πληθυσμό, μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν περιλαμβάνονται καθόλου στο σετ. Επιπλέον, το σετ περιλαμβάνει ένα πανωφόρι (μπουφάν). Το σετ αμιγέ ρουχισμού περιλαμβάνει τρία κοστούμια – παντελόνι, σακάκι και πουκάμισο. Με το ίδιο σκεπτικό που αναφέρθηκε και παραπάνω, δεν περιλαμβάνονται γραβάτες. Αυτό το σετ δεν περιλαμβάνει πανωφόρι, με την υπόθεση ότι τα πανωφόρια είναι ρούχα που αντέχουν πάνω από ένα χρόνο, οπότε θεωρείται ότι αν αγοράζονται ένα αμιγέ πανωφόρι και ένα καθημερινό κάθε τρία χρόνια, αυτό θα ισοδυναμούσε με αγορά ενός καθημερινού πανωφοριού κάθε χρόνο¹⁵. Τέλος, τα σετ αθλητικών ρούχων και ρούχων για μέσα στην κατοικία, περιλαμβάνουν σετ φόρμας και πιτζάμες αντίστοιχα. Διακρίνονται μόνο σε χειμερινά και καλοκαιρινά. Στο ρουχισμό μέσα στην κατοικία περιλαμβάνονται επιπλέον πετσέτες ή μπουρνούζι. Συνεπώς, η δαπάνη για ενήλικο άνδρα, πλησιάζει τα 616,48€ το χρόνο ή 51,37€ το μήνα.

Τα παιδικά ρούχα παρουσιάζουν κάποιες διαφοροποιήσεις. Τα παιδιά φθείρουν τα ρούχα τους πιο συχνά λόγω των δραστηριοτήτων τους. Επίσης, όντας στην ανάπτυξη, ανανεώνουν το ρουχισμό τους συνεχώς και υποχρεωτικά. Για τους υπολογισμούς, υποτέθηκε ότι το παιδί είναι από 12 έως 18 χρονών. Εφόσον τα αναγκαία ρούχα αγοριού είναι διαφορετικά από αυτά κοριτσιού, έγινε διάκριση ως προς το φύλο. Οι διαφορές στα αναγκαία παιδικά ρούχα εντοπίζονται κυρίως στα καθημερινά ρούχα και στα αμιγέ, και δευτερευόντως στα εσώρουχα. Για τις χρήσεις των αθλητικών ρούχων και των ρούχων μέσα στο σπίτι, ισχύει ό,τι και για τον ενήλικο άνδρα. Όσον αφορά τα εσώρουχα, η διαφοροποίηση αφορά κυρίως τα κορίτσια. Όσον αφορά τα καθημερινά ρούχα, αυτά αποτελούνται από παντελόνι, μπλούζα και πουκάμισο για τα αγόρια, ενώ για τα κορίτσια είναι παντελόνι ή φούστα και μπλούζα ή φουστάνι. Τέλος, το σετ ρούχων αμιγέ διαμορφώνεται ανάλογα με το φύλο και την εποχή και δίνεται στον ίδιο πίνακα. Συνεπώς, το κόστος ρουχισμού για αγόρι ανέρχεται ετησίως στα 502,81€, ενώ για κορίτσι στα 532,09€. Το μηνιαίο κόστος είναι περίπου 42€ για αγόρι και λίγο περισσότερο (44,34€) για κορίτσι.

¹⁵ Υπονοείται μια σχέση τιμής μεταξύ καθημερινού και αμιγέ πανωφοριού 1:2, η οποία επιβεβαιώνεται σε γενικές γραμμές στην αγορά.

Τα αναγκαία γυναικεία ρούχα θεωρούνται περίπου ίδια σε είδος και ποσότητα με αυτά του κοριτσιού. Διαφοροποιούνται βέβαια ως προς τις τιμές. Επιπλέον, θεωρήθηκε ότι ένα πανωφόρι αντέχει πολύ περισσότερο από έναν χρόνο. Έτσι λοιπόν, για να αντισταθμιστεί αυτή η μεροληψία στο δείκτη μας, θεωρήθηκε ότι θα δεν θα αγοραστεί πανωφόρι αμπιγέ. Συνεπώς, το κόστος αναγκαίου γυναικείου ρουχισμού ανέρχεται στα 718.33€ ετησίως ή 60€ μηνιαίως.

5.4. Σύνοψη της δαπάνης για ένδυση και υπόδηση

Η βασική μονάδα αναφοράς, το τετραμελές νοικοκυριό με δύο παιδιά διαφορετικού φύλου, θα χρειάζεται ετησίως 1254.25€ για υποδήματα και 2369.71€ για ρουχισμό. Συνολικά, η δαπάνη για την κάλυψη της ανάγκης για ένδυση και υπόδηση, υπολογίζεται περίπου στα 300€ μηνιαίως. Για το μονομελές νοικοκυριό, ο αντίστοιχος δείκτης θα είναι 883-1056€, αναλόγως αν αναφέρεται σε άνδρα ή γυναίκα (περίπου 73-88€ μηνιαίως). Το διμελές νοικοκυριό που αποτελείται από νεαρό ζευγάρι, θα χρειάζεται 1939€ το χρόνο ή 161.50€ το μήνα. Τέλος, το τριμελές νοικοκυριό (γονείς με ένα παιδί¹⁶) θα χρειάζεται για ένδυση και υπόδηση περίπου 2781€ το χρόνο ή 232€ το μήνα. Ο αντίστοιχος δείκτης για πενταμελές νοικοκυριό (με ένα αγόρι και δύο κορίτσια) είναι 4481€ το χρόνο, ή 373€ το μήνα¹⁷.

Τα παραπάνω αποτελέσματα συνοψίζονται στον πίνακα 13.

Πίνακας 13: Συνολική μηνιαία δαπάνη (€) για ένδυση & υπόδηση, ανά μέγεθος νοικοκυριού.

Νοικοκυριό	1		2	3	4	5
	Ανδρας	Γυναίκα				
Υπόδηση	22.20	28.15	50.35	77.44	104.52	131.60
Ένδυση	51.37	59.86	111.23	154.36	197.48	241.82
Σύνολο	73.57	88.02	161.59	231.79	302.00	373.42

6. Σύνοψη των αποτελεσμάτων

Η έρευνα της παρούσας έκθεσης άνοιξε νέους ορίζοντες στην παρατήρηση της φτώχειας, όπως εδώ ορίζεται, με βάση τις ανάγκες. Η παρούσα προσπάθεια επιβεβαίωσε ότι είναι δυνατή η προσέγγιση των κοινωνικών αναγκών, με τη συνεργασία διάφορων επιστημονικών κλάδων και κοινωνικών φορέων. Η παρούσα

¹⁶ Για την ένδυση, υπολογίστηκε ο μέσος όρος αγοριού και κοριτσιού.

¹⁷ Ο δείκτης ένδυσης του 5μελούς νοικοκυριού ίσως είναι υπερτιμημένος στο βαθμό που μπορεί να υπάρχει εξυπηρέτηση της ανάγκης των παιδιών από τον ίδιο ρουχισμό.

μελέτη δεν ισχυρίζεται ότι η έρευνα είναι εξαντλητική, αλλά μάλλον παρουσιάζεται ως βάση για έναν διάλογο γύρω από το ζήτημα των σύγχρονα ορισμένων κοινωνικών αναγκών, με βάση το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων στη σύγχρονη Ελλάδα.

Ο παρακάτω πίνακας περιλαμβάνει το κόστος ενοικίου, νερού, ηλεκτρικού ρεύματος, θέρμανσης, τα πάγια αναλώσιμα και τις πάγιες δαπάνες που σχετίζονται με την κατοικία (φόροι, Δημοτικά Τέλη / Φόροι, χρέωση της ΕΡΤ), καθώς και τους δείκτες για τη διατροφή, και την ένδυση-υπόδηση. Σε σχέση με την ολοκληρωμένη λεπτομερή καταγραφή των αναγκών, λείπουν οι δαπάνες που σχετίζονται με τις κατηγορίες: μεταφορές, υγεία, εκπαίδευση, φύλαξη παιδιών και σχολή (διαχείριση ελεύθερου χρόνου).

Πίνακας 14: Η διαμόρφωση του μέχρι τώρα δείκτη φτώχειας.

Νοικοκυριό	1	2	3	4	5
Ενοίκιο	291,00	383,00	473,00	568,00	672,00
Υδρευση/Αποχέτευση	1,91	3,17	4,41	5,65	7,12
Ηλεκτρικό Ρεύμα	11,03	15,23	18,10	21,65	25,65
Κοινόχρηστα	3,75	6,76	9,76	12,76	15,77
Θέρμανση	15,48	27,83	40,18	52,53	64,88
Πάγια Αναλώσιμα	83,26	98,26	98,26	98,26	98,26
ΕΡΤ - ΔΤ/ΔΦ - ΤΑΠ	9,78	12,92	16,42	19,75	23,25
Σύνολο Κατοικίας	416,21	547,17	660,13	778,6	906,93
Διατροφή	101,13	202,26	282,67	383,80	484,93
Ένδυση/Υπόδηση	80,79	161,59	231,79	302,00	373,42
Σύνολο	598,13	911,02	1174,59	1464,40	1765,28
Σύνολο χωρίς ενοίκιο	307,13	528,02	701,59	896,40	1093,28

Ο συνολικός δείκτης φτώχειας που προκύπτει ανέρχεται λοιπόν μηνιαία στα 598€ για ένα άτομο, στα 911€ για ένα νέο ζευγάρι και στα 1.464€ για τη βασική μονάδα αναφοράς αυτής της έκθεσης, δηλαδή το τετραμελές νοικοκυριό με δύο προστατευόμενα μέλη. Στον πίνακα φαίνεται επίσης το κατώφλι φτώχειας για τριμελές και πενταμελές νοικοκυριό, με ένα και τρία παιδιά αντίστοιχα, το οποίο ανέρχεται στα 1.175 και 1.765€ αντίστοιχα.

Η όγδοη γραμμή του πίνακα 14 παραθέτει την αναγκαία δαπάνη για την κατοικία, δηλαδή το άθροισμα των γραμμών 1 έως 7. Φαίνεται, ότι για την κατοικία και τις υπηρεσίες που σχετίζονται με αυτήν και μόνο, η βασική μονάδα αναφοράς

μας χρειάζεται 779€ το μήνα, ενώ ένα άτομο, το οποίο είναι υποχρεωμένο να νοικιάζει, χρειάζεται για την κατοικία 416€ το μήνα.

Αν αφαιρεθεί το ενοίκιο, λαμβάνοντας υπόψη το σχετικά υψηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης (περίπου 50% στο λεκανοπέδιο, μη περιλαμβανομένων όσων είναι ιδιοκτήτες κατοικίας με στεγαστικό δάνειο), τότε προκύπτει η τελευταία γραμμή του πίνακα. Αυτό το κατώφλι φτώχειας, το οποίο δεν περιλαμβάνει καμιά δαπάνη για ενοίκιο, αλλά όλες τις άλλες δαπάνες για ανάγκες σχετιζόμενες με την κατοικία, καθώς και τους δείκτες διατροφής, και ένδυσης / υπόδησης, φτάνει στο ποσό των 896€ το μήνα, για τη βασική μονάδα αναφοράς αυτής της έρευνας, το τετραμελές νοικοκυριό. Για ένα άτομο, ο αντίστοιχος δείκτης είναι 307€.

Προχωρώντας σε μια πρώτη σύγκριση του (ελλιπούς ακόμη) γενικού δείκτη φτώχειας της έρευνάς μας με το όριο της φτώχειας, όπως δίνεται από τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών EU-SILC 2008 (με περίοδο αναφοράς το οικονομικό έτος 2007) που ανακοίνωσε η ΕΣΥΕ¹⁸ (όριο EU-SILC 2008), παρατηρείται ότι η διαφορά είναι μεγάλη. Το όριο της φτώχειας EU-SILC 2008 διαμορφώνεται στο ετήσιο ποσό των 13.608€ για την τετραμελή οικογένεια με δύο ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14 ετών. Κάνοντας την αναγωγή στο μήνα, αυτό σημαίνει όριο φτώχειας για το τυπικό νοικοκυριό της έρευνάς μας που ανέρχεται στα 1.134€, τη στιγμή που ο αντίστοιχος δείκτης φτώχειας της έρευνάς μας είναι 1.464,40€. Η διαφορά ανέρχεται στα 230,40€ το μήνα. Να σημειωθεί πάλι ότι ο δείκτης που παρουσιάζεται εδώ δεν είναι πλήρης, εφόσον δεν περιλαμβάνεται σε αυτόν η κάλυψη μιας σειράς αναγκών, όπως οι μεταφορές, η υγεία, η παιδεία, ο αθλητισμός, οι τηλεπικοινωνίες, η διασκέδαση κ.λπ¹⁹. Σε ετήσια βάση, η διαφορά είναι 2.764,80€.

Ακόμη και στην περίπτωση ιδιοκατοίκησης, ο δείκτης της ΕΣΥΕ είναι ανεπαρκής. Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, έχοντας αφαιρέσει το ενοίκιο από τον γενικό δείκτη, ο αντίστοιχος δείκτης φτάνει τα 896,40€ το μήνα, δηλαδή μόλις

¹⁸ Δελτίο Τύπου ΕΣΥΕ, 09.03.2010, http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0802/PressReleases/A0802_SFA10_DT_AN_00_2008_01_F_GR.pdf

¹⁹ Δες αναλυτικότερα το μέρος 2 αυτού του πορίσματος και το αντίστοιχο μέρος του Πορίσματος 2008, αλλά και το επόμενο μέρος για το ποιες ανάγκες θα περιληφθούν στον τελικό δείκτη αυτής της έρευνας.

238€ λιγότερο από την εν λόγω έρευνα (EU-SILK 2008), ποσό που καλύπτεται σχεδόν εξ ολοκλήρου μόνον από τα έξοδα μεταφοράς (225€)²¹. Άρα για μια τετραμελή οικογένεια με δύο ενήλικες και 2 παιδιά κάτω των 14 ετών, ακόμη και με ιδιοκατοίκηση, θα ήταν αδύνατο να καλυφθούν οι λοιπές ανάγκες που σχετίζονται με την υγεία, την εκπαίδευση και τον ελεύθερο χρόνο, αλλά και τη συντήρηση της (ιδιόκτητης) κατοικίας.

Οι παραπάνω συγκρίσεις συνοψίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας15: Σύγκριση τρέχοντος Πορίσματος και ορίου φτώχειας EU-SILK (ΕΣΥΕ).

Νοικοκυριό		4	1
EU-SILK	ετήσια	13.608,00	6.480,00
	μηνιαία	1.134,00	540,00
Πόρισμα	σύνολο (μηνιαία)	1.464,40	598,13
	(μηνιαία)	230,40	58,13
Διαφορά	(ετήσια)	2.764,80	697,56

Να σημειωθεί ότι το όριο φτώχειας EU-SILK 2008 είναι υπερτιμημένο στο βαθμό που δεν περιλαμβάνει ομάδες κατά τεκμήριο φτωχές, όπως οι αθίγγανοι και οι άστεγοι, ενώ δεν εκπροσωπείται πλήρως η σημαντική κατηγορία των οικονομικών μεταναστών. Μια επιβεβλημένη διόρθωση του ορίου φτώχειας προς τα κάτω, θα έφερνε αυτόν το δείκτη ακόμη πιο μακριά από το δείκτη που παρουσιάστηκε εδώ.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα σύγκριση είναι του δείκτη φτώχειας με τον βασικό μισθό του υπαλλήλου, όπως έχει διαμορφωθεί από 1.9.2008, σύμφωνα με την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (ΕΓΣΕΕ) 2008-2009. Για τον άγαμο, χωρίς προϋπηρεσία, ο μισθός καθορίζεται στα 589.55€ καθαρά, ενώ για τον έγγαμο στα 648.50€. Αυτό σημαίνει ότι για κάποιον που αμείβεται σύμφωνα με την ΕΓΣΕΕ το διαθέσιμο μηνιαίο εισόδημα δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών που εξετάσαμε μέχρι τώρα, αν δεν διαθέτει ιδιόκτητη κατοικία. Αλλά και στην περίπτωση ιδιόκτητης κατοικίας, τότε το διαθέσιμο μηνιαίο εισόδημα για την κάλυψη όλων των άλλων αναγκών, πλην των όσων περιλαμβάνονται εδώ είναι 282€, ήτοι 70€ την εβδομάδα.

Για μια τετραμελή οικογένεια, με δύο ανήλικα παιδιά, και με τους δύο γονείς να αμείβονται σύμφωνα με την ΕΓΣΕΕ, το εισόδημα των περίπου 1,300€ δεν επαρκεί ούτε στην περίπτωση που διαμένουν σε ιδιόκτητη κατοικία (δεδομένων των

υπολοίπων δαπανών), πολύ δε περισσότερο αν περιληφθεί και η δαπάνη ενοικίου. Να σημειωθεί ότι βασική υπόθεσή μας είναι η προφύλαξη της μητρότητας, πράγμα που σημαίνει ότι είτε η μητέρα θα υποαπασχολείται, είτε θα υπάρχει μέριμνα για τη φύλαξη των παιδιών. Η σύγκριση του ορίου φτώχειας του Πορίσματος με την ΕΓΣΣΕ συνοψίζεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 16 Σύγκριση Πορίσματος και ΕΓΣΣΕ.

Νοικοκυριό		4	1
ΕΓΣΣΕ	ετήσια	15.564,00	7.07460
	μηνιαία	1.297,00	589,55
Πόρισμα 2009	σύνολο (μηνιαία)	1.464,40	598,13
Διαφορά	με ενοίκιο	167,40	8,58
	σύνολο (ετήσια)	2.008,80	102,96

Είναι προφανές – από το ύψος του κόστους διαβίωσης που τεκμηριώνεται μέχρι τώρα – ότι, τουλάχιστον για τα νοικοκυριά που δεν έχουν ιδιόκτητη κατοικία και ενοικιάζουν ή εξοφλούν στεγαστικά δάνεια, το κατώφλι της σχετικής φτώχειας, όπως ορίζεται από την ΕΣΥΕ και τις πολυάριθμες ανάλογες μελέτες²⁰ είναι εντελώς ανεπαρκές, εφόσον δεν κάνει καμιά υπόθεση για την ικανοποίηση ζωτικών αναγκών, όπως και να τις ορίσει κανείς. Παρά τις δυσκολίες της, η δική μας προσέγγιση, με τις γενικεύσεις και τις αφαιρέσεις της, πιστεύουμε ότι μπορεί να προσφέρει μια πολύ πιο ολοκληρωμένη και πάνω απ’ όλα πειστική προσέγγιση του ορίου της πραγματικής φτώχειας, συμβάλλοντας στην ακριβέστερη μέτρηση της έκτασης του φαινομένου, αλλά και παρέχοντας αξιόπιστους δείκτες αξιολόγησης της επάρκειας της αμοιβής των εργαζομένων.

9. Βιβλιογραφία

- Blumer, H. 1969. Fashion: From Class Fashion to Collective Selection. *Sociological Quarterly* 10, 275-291.
- Bourdieu, P. 1979. *Distinction; A Social Critique of Social Judgement*, Paris : Minit
- Bourdieu, P. 1984. Haute couture et haute culture. In P. Bourdieu, *Questions de sociologie*: 196-206. Paris: Minit.

²⁰ Είναι, αν μη τι άλλο, αξιοπερίεργο το γεγονός ότι παρά την προφανή υποεκτίμηση του ορίου φτώχειας, το ποσοστό φτώχειας που προκύπτει από αυτό κυμαίνεται ελαφρώς πάνω από το 20% του πληθυσμού, που όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα είναι ένα ποσοστό αρκετά υψηλό για τα διεθνή δεδομένα και ιδίως τις χώρες της ΕΕ και του ΟΟΣΑ.

- Bourdieu, P. & Delsaut, Y. 1975. Le couturier et sa griffe. Contribution à une théorie de la magie. Actes de la recherche en sciences sociales, 1(1): 7-36.
- Callan, T. and Nolan, B. (1991). “Concepts of Poverty and the Poverty Line”, Journal of Economic Surveys, Vol. 5, No. 3, pp. 243-261.
- Chakrabarti, A., Cullenberg, S. and Dhar, A. (2008). “Rethinking Poverty: Class and Ethical Dimensions of Poverty Eradication”, Rethinking Marxism, 20 (4).
- Citro, C. and Michael, R. (eds) (1995). “Measuring Poverty: A New Approach”, Washington, D.C., National Academy Press,
<<http://www.census.gov/hhes/www/povmeas/toc.html>>
- Coccia, G. and Grassi, D. (2000). “A proposal for an absolute poverty line in Italy, mimeo” National Institute of Statistics, Rome.
- Διατροφικές Οδηγίες για Ενήλικες στην Ελλάδα, 1999, Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας
- EKKE (2005), “Panorama of Census Data 1991 – 2001”, National Centre for Social Research,
- EL.STAT. (2004). “Household Budget Survey”, Hellenic statistical authority
- EL.STAT. (2009). “Population and housing census 18th March 2001”, Hellenic statistical authority
- Engels, F. 1970 [1880]. Socialism: Utopian and Scientific, Marx/Engels Selected Works, Volume 3, p. 95-151, Progress Publishers
- Fisher, G. (1995). “Is There Such a Thing as an Absolute Poverty Line Over Time? Evidence from the United States, Britain, Canada, and Australia on the Income Elasticity of the Poverty Line” (unpublished paper),
<<http://www.census.gov/hhes/www/povmeas/papers/elastap4.html>>
- Fisher, G. (2007). “An overview of recent work on standard budgets in the United States and other Anglophone countries”, mimeo, U. S. Department of Health and Human Services.
- Food based dietary guidelines in the WHO European Region, World Health Organization, Denmark, 2003.
- Food, Nutrition, Physical Activity and Cancer: Determinants of food, nutrition and physical activity, EUPHIX: EU Public Health Information & Knowledge System [http, www.euphix.org](http://www.euphix.org)

- Foster, J. E. (1998). "Absolute versus Relative Poverty", *The American Economic Review*, Papers and Proceedings of the Hundred and Tenth Annual Meeting of the American Economic Association, 88(2), pp. 335-341.
- Frank, E. (2006). *Dollars and Sense*, January/February pp. 23-25
- Goffman, E. 1951. *Symbols of Class Status*, *British Journal of Sociology*, Vol.2, No.4 (Dec.1951), pp.294-304
- Goffman, E. 1959/1969. *The Presentation of Self in Everyday Life*, Allen Lane, London
- Gronow, J. 1993. *Taste and Fashion: The Social Function of Fashion and Style*
Author(s): *Acta Sociologica*, Vol. 36, No. 2, pp. 89-100
- Gordon, D. (2000). "Measuring absolute and overall poverty", in Gordon, D. and Townsend, P. (Eds.), *Breadline Europe: The Measurement of Poverty*, (pp. 49-77), The Policy Press.
- Gordon, D. (2005). "Indicators of Poverty and Hunger", mimeo, University of Bristol.
- Gordon, D., Pantazis, C. and Townsend, P.B. (2000). "Absolute and overall poverty: a European history and proposal for measurement", in Gordon, D. and Townsend, P. (Eds.), *Breadline Europe: The Measurement of Poverty*, (pp. 79-105), The Policy Press.
- <http://www.nutrition.gov>
- <http://aof.revues.org>
- Imerisia, www.imerisia.gr,
<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=16295&subid=2&pubid=23733141>
(February 11, 2010)
- International Labour Office (2005). *Key Indicators of the Labour Market*.
- Labrinidis, G., Maniatis, T., Oikonomou, A. and Papadopoulou, M. (2011). "Needs as the determinants of absolute poverty: Estimating the cost of nutrition, clothing, footwear, and transportation in Greece", *International Journal of Management Concepts and Philosophy* (forthcoming)
- Λαμπρινίδης, Γ., Μανιάτης, Θ., Μπασιάκος Γ., Οικονόμου, Α., Παπαδοπούλου, Μ. και Πασσάς Κ. (2011). "Εμπειρική προσέγγιση της απόλυτης φτώχειας στην Ελλάδα: Οι ανάγκες για Κατοικία, Διατροφή, Ένδυση-Υπόδηση, Μεταφορά", *Μελέτες (Studies)/5*, Παρατηρητήριο ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ/ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ, ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ

- Lang, K. and Lang, G. 1961. *Collective Behavior*. New York: Crowell.
- Lang, K. and Lang, G. 1968. "Collective Behavior." Pp. 556-65 in *International Encyclopedia of the Social Science V*. New York: Macmillan
- Marcus, A. (2005). "The culture of poverty revisited: bringing back the working class", *Anthropologica*, 47, pp. 35-52.
- Marshall, G. (1998). "Poverty", *A Dictionary of Sociology*.
 <<http://www.encyclopedia.com>> [31.03.2010]
- Marx, K. (1967). *Capital*, International Publishers, Vol. 1, New York.
- Ministry of Development, http://www.ypan.gr/flash_fuel/
- Online Encyclopedia Britannica
 (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/122281/clothing-and-footwear-industry>) (August 4, 2010)
- Santamouris M., Kapsis K., Korres D., Livada I., Pavlou C. and Assimakopoulos M.N. (2007), On the relation between the energy and social characteristics of the residential sector, *Energy and Buildings*, Volume 39, Issue 8, August 2007, Pages 893-905
- Sapir, E. 1931. "Fashion." Pp. 139-44 in *Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan
- Sen, A. (1976). "Poverty: An ordinal approach to measurement", *Econometrica*, 44, pp. 219-31.
- Sen, A. (1983). "Poor, relatively speaking", *Oxford Economic Paper*, 35, pp. 153-169.
- Simmel, G. 1957 [1904]. *Fashion*. *American Journal of Sociology*, 62 (6): 541-558.
- Simmel, G. 1997 [1905]. *The philosophy of fashion*. In D. Frisby, & M. Featherstone (Eds.), *Simmel on culture: 187-206*. London: Sage.
- Smith, A. (1977) [1776]. "An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nation", University Of Chicago Press.
- Study on the points of departure and destination of transports, OASA, 2006
- The Holy Bible
- Veblen, T. 1992 [1899]. *The theory of the leisure class*. London: Transaction Publishers.
- World Bank (2000). *World Economic Indicators*, <www.worldbank.org>

World Cancer Research Fund / American Institute for Cancer Research, “Food, Nutrition, Physical Activity and the Prevention of Cancer: a global perspective”, Washington DC: AICR, 2007.

Wright, E. O. (1994). Interrogating Inequality, Verso, London.

Xrysi Eykeria On-line: <http://xe.gr/>